

Сердюк І. Населення літнього віку у містах Гетьманщини (за даними Румянцевського опису 1765-1769 рр.) / Ігор Сердюк // Соціум. Альманах соціальної історії / головний редактор В. Смолій; відповідальний редактор В. Горобець. – Вип.9. – К.: Інститут історії України НАН України, 2010. – С. 56–66.

Вивчається статеві-вікова структура, стан здоров'я, сімейний стан населення літнього віку у полкових містах Гетьманщини: Ніжині, Переяславі, Стародубі.

Ключові слова: *вік, демографічні характеристики, населення, Рум'янцевський опис, сімейний стан, старість, хвороба.*

Однією з основних демографічних характеристик населення є вік. У дослідженнях будь-якого соціуму неодмінно вживаються терміни, що позначають його вікові характеристики: діти, дорослі, літні люди, тощо. Вони позначають певний проміжок у житті людини і є неоднозначними для трактування, оскільки містять в собі біологічний, світоглядний, правовий, інші аспекти. У історичній демографії прийнято ділити населення на групи (в тому числі й за віком), щоб дослідити його структуру чи інші характеристики. Зрозуміла умовність такого поділу, однак без нього неможливо було б застосувати для аналізу існуючі на сьогодні історико-демографічні методики¹.

Разом з тим дитинство, „дорослість” і старість в українському ранньомодерному суспільстві з точки зору демографії вивчені недостатньо. При чому найменше уваги дослідники приділили старості. Це видається закономірним, адже частка осіб літнього віку у тогочасному (демографічно молодому) суспільстві була незначною, до того ж діти й особи активного віку демонструють більш різноманітну демографічну поведінку пов'язану з

---

¹ Опис методик див. напр.: Анри Л. Методика анализа в исторической демографии / Л. Анри, А. Блюм; пер. с франц. С. Хока и Ю. Егоровой – М.: РГГУ, 1997. – 207 с.

міграцією, шлюбами, тощо. Очевидно саме через це, українська історіографія старості обмежується лише поодинокими розвідками. Це, перш за все, стаття Арнольда Перковського, яка стосується довгожителів XVIII ст.² та окремі сюжети в монографії Юрія Волошина, де аналізуються вікові характеристики сільського населення Стародубського полку³. Міське ж населення Гетьманщини у такому ракурсі взагалі не вивчалось.

Отже, спробуємо частково заповнити цю лауну й розглянемо осіб літнього віку які мешкали у містах Гетьманщини в другій половині XVIII ст. з точки зору історичної демографії. За основне джерело використаємо Генеральний опис Лівобережної України 1765 – 1769 р.р. – перепис населення і господарства Лівобережної України, що проводився у 1765 – 1769 роках за указом Катерини II. Його організацією та проведенням на території Гетьманщини займалася Друга Малоросійська колегія на чолі з президентом колегії генерал-губернатором Петром Румянцевим⁴.

Механізм проведення перепису, масштаби й зміст роблять його унікальним джерелом інформації для вивчення різних сторін життя населення Лівобережжя другої половини XVIII ст. 969 книг опису зосереджують відомості про 3,5 тис. населених пунктів і їхніх жителів⁵. На думку вчених, він був найповнішим серед тих, що раніше проводилися в Гетьманщині⁶. З великих полкових міст у описі найкраще представлені Ніжин, Переяслав і Стародуб, населення яких і стане об'єктом нашого

---

² Перковський А. Довголітні люди на Правобережній Україні в XVIII ст. // Український історичний журнал. – 1966. – №2. – С. 106–109.

³ Волошин Ю. Розкольницькі слободи на території Північної Гетьманщини у XVIII ст. (історико-демографічний аспект) / Юрій Волошин. – Полтава: АСМІ, 2005. – 312 с.

⁴ Тому в історичній літературі джерело частіше називають „Рум'янецьвський опис”.

⁵ Генеральний опис Лівобережної України 1765 – 1769 р.р. Показчик населених пунктів. – К.: Центр. держ. іст. архів УРСР в м. Києві, 1959. – С. 5.

⁶ Когут З. Російський централізм і українська автономія: Ліквідація Гетьманщини, 1760 – 1830. [Електронний ресурс] / Зенон Когут. – Режим доступу:

<http://litopys.narod.ru/coss5/koh06.htm>

дослідження. Матеріали перепису цих міст складаються з чернеток і чистовиків, перевагою останніх є уніфікованість й уточнена інформація, тому саме їх ми й будемо використовувати.

Чистовики перепису Ніжина, Переяслава і Стародуба датовані 1766 роком і знаходяться у книгах 39, 148а, 278 та 341⁷, що зберігаються у Центральному державному історичному архіві України в м. Київ у фонді №57. Вони оформлені у вигляді таблиці на звороті кожного аркуша і додатку до неї на лицевій стороні наступного. З лівого боку кожної таблиці записані: номер двору, назва вулиці, далі – окремі графи для будівель: помешкань господарів та наймитів, комор, конюшень, сараїв. У графі „чини та імена” вказувалося прізвище, ім'я власника двору чи глави родини, його соціальна приналежність. Нижче записувалися дружина і діти – спочатку хлопці, потім – дівчата. Далі переписувалася решта мешканців двору. Зазвичай це були родичі чи наймити. У джерелі чітко простежуються родинні зв'язки мешканців двору. Окремими графами записані вік та стан їхнього здоров'я. У лицевій частині зафіксовані права володіння двором, яким шляхом придбаний, прибутки та заняття господарів. Загалом інформація подана чітко, лаконічно, дані уніфіковані, що значно полегшує їхню обробку⁸.

Перший аспект, який ми розглянемо за даними джерела, це визначення умовної межі між активним і літнім віком. З огляду на те, що історична демографія розподіляє населення на п'ятирічні або десятирічні вікові групи, межа повинна доводитися на вік кратний 5-ти, або 10-ти. На думку вищезгаданого Юрія Волошина, тогочасним уявленням про старість

---

⁷ Центральный державный исторический архив Украины у м. Києві (далі – ЦДІАК України). – Ф. 57. – Оп. 1. – Кн.39, Кн. 148а, Кн.278, Кн.341.

⁸ Про Румянцевський опис як історико-демографічне джерело докл. див.: Сердюк І. Румянцевський опис Малоросії як джерело вивчення демографічних характеристик міст Гетьманщини / Ігор Сердюк // Історична пам'ять. – 2008. – №3. – С. 144–152.

відображеним на сторінках Румянцевського опису відповідає межа 60 років⁹. Доцільність вибору цього віку підтверджує ревізія Стародуба, укладачі якої розподілили населення за віком на три групи: молодші 10 років, 10 – 60 років, старші 60 років¹⁰. Ймовірно, що остання група об'єднала людей старих за тогочасними мірками. Російський історик Ольга Кошелева наводячи чисельність осіб літнього віку у населенні Петербургу часів Петра I, теж мала на увазі тих кому виповнилося 60 років і старших¹¹.

З точки зору демографії старість це віковий період життя людини, його заключна фаза, характер настання якої обумовлений процесом фізіологічного старіння організму. Це біопсихологічне, соціально-історичне явище, вікові рамки якого умовні й змінюються залежно від суспільних уявлень й індивідуальних особливостей конкретного індивіда¹².

Основним проявом фізіологічного старіння організму є вікові хвороби та „дряхлість”. Аналізоване нами джерело подає інформацію про стан здоров'я абсолютної більшості взятих на облік мешканців міст, однак хвороби записувалися зі слів людей, причому записувалися писарями, а не медиками. Тобто у джерелі відображена усна традиція сприймання хвороби у ранньомодерному суспільстві, так як це було із відображенням віку. Однак, якщо точність вікових даних при цьому зменшується, то відображення „усного” сприйняття хвороби дозволяє, на нашу думку, простежити скільки людей певного віку вважали себе хворими, слабкими, немічними, а отже й старими (підкреслення наше – І. С.).

---

⁹ Волошин Ю. Розкольницькі слободи на території Північної Гетьманщини у XVIII ст. (історико-демографічний аспект) / Юрій Волошин. – Полтава: АСМІ, 2005. – 312 с.

¹⁰ ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 19349. – Арк. 2.

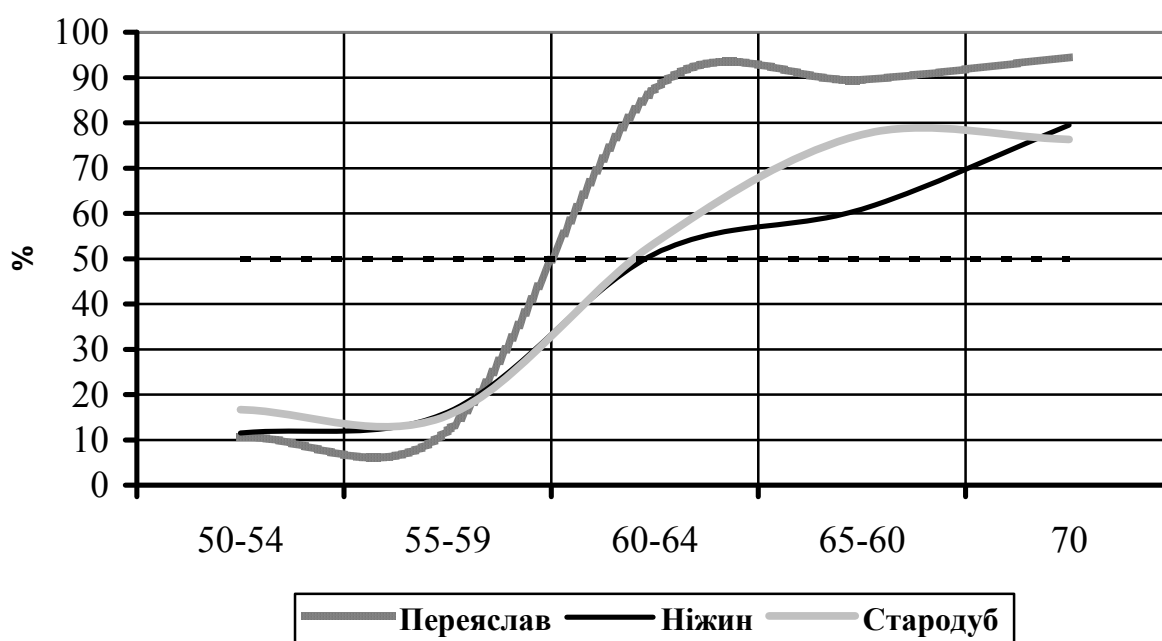
¹¹ Кошелева О. Люди Санкт-Петербургского острова Петровского времени / Ольга Кошелева. – М.: ОГИ, 2004. – С. 165–173.

¹² Демографический энциклопедический словарь. / Редкол.: Валентай Д. И. (гл. ред.) и др. – М.: Сов. Энциклопедия, 1985. – С. 444–445.

Ми підраховали частку таких осіб серед населення віком 50 років і старших, а результати підрахунків нанесли на графік (див. мал. 1). За нашими обчисленнями, серед мешканців міст віком 50-59 років частка хворих коливається у межах 10–20%, а понад 80% осіб цього віку визнали себе здоровими. Однак у наступній віковій групі 60-64 років частка хворих осіб у всіх трьох містах перевищила 50% рубіж (його ми позначили пунктиром).

Малюнок 1

Відсоток хворих у населенні міст

З віком відсоток хворих осіб зростає, серед населення Ніжина й Стародуба він досягнув показника 80%, а у Переяславі взагалі набув максимального значення 94,5% (див. мал. 1). Загалом графік ілюструє, що починаючи з 60-річного віку більше половини жителів міст вважали себе хворими, це на нашу думку є фізіологічною й психологічною ознакою старості. При цьому серед осіб віком 55–59 років хворими себе назвали 10 – 15%, що підтверджує доцільність встановлення 60-річного рубежу, як межі між активним і літнім віком.

Крива захворюваності населення Переяслава відрізняється від кривих Ніжина і Стародуба, демонструючи вищий відсоток хворих серед осіб літнього віку. На нашу думку, це пояснюється більш ретельним проведенням перепису в Переяславі, а отже й точнішими вказівками стану здоров'я¹³.

Оскільки дані перепису Переяслава вважаємо найточнішими, на прикладі цього міста порівнюємо структуру хвороб осіб активного (50-59) і літнього (60 років і старші) віку. Для цього всі випадки хвороб візьмемо за 100% і розподілимо їх відповідно до Міжнародної класифікації хвороб, травм й причин смерті (МКХ)¹⁴, адаптованої нами до особливостей визначення хвороб у джерелі. Результати поділу наносимо на графік, де на осі „Y” позначені групи хвороб, а на осі „X” їх частка у % (див. мал. 2).

За нашими підрахунками абсолютна більшість хвороб літнього населення Переяслава була пов'язана з віком (84%). У джерелі вони позначені, як „по старости слабь”, або ж „по старости слаба”. У Переяславі така формула застосовувалася виключно до людей віком 60 років і старших. У переписі Стародуба ми зустрічаємо три випадки коли дана формула стосувалася здоров'я осіб молодших за 60 років, зокрема одному з них було 50 років¹⁵. Якщо укладачі опису Переяслава у такому випадку застосовували уніфіковану формулу „по старости слаб”, то у описі Ніжина й Стародуба інколи зустрічаємо скорочене „слаб”, або ж „дряхлый”.

Наступна за чисельністю група хвороб об'єднувала хвороби очей. У літніх осіб ці хвороби склали 5,5% а в осіб віком 50–59 років 50% зафіксованих випадків (див. мал. 2).

Далі за відсотком випадків фіксується „внутренняя болезнь”, яка ймовірно пов'язана з хворобами кишечника та шлунка. У літніх осіб віком 50-59 років вони склали 10%, а в людей похилого віку – 2,2% випадків.

---

¹³ Сердюк І. Румянцевський опис Малоросії... – С. 144–152.

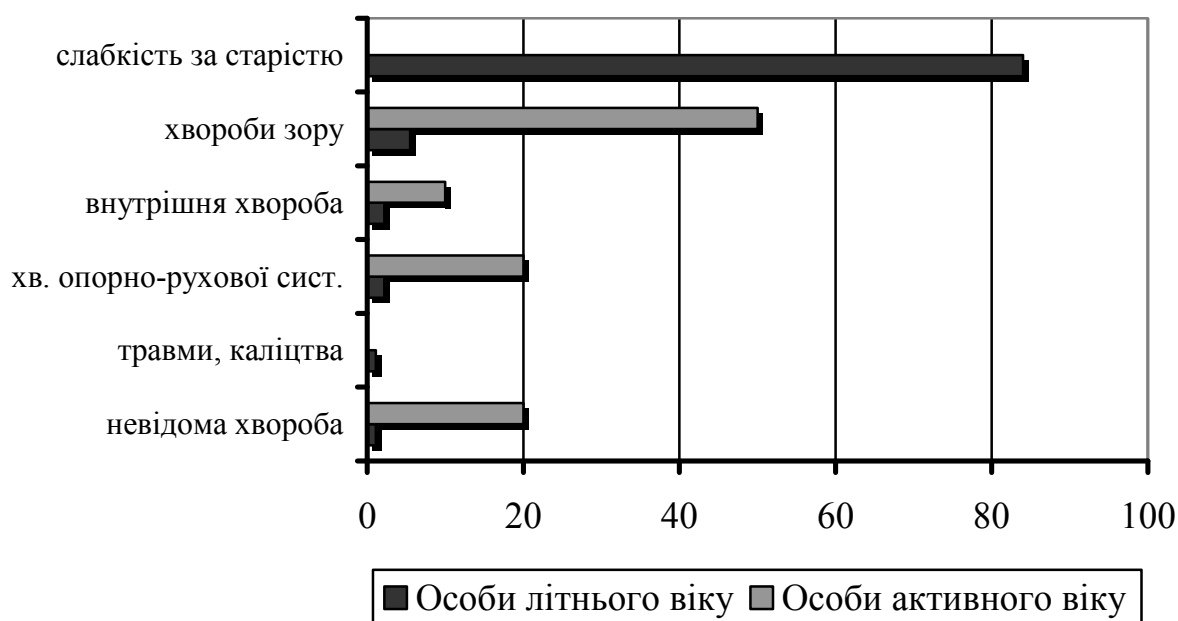
¹⁴ Муромцева Ю.І. Демографія: Навчальний посібник / Ю. І. Муромцева. – К.: Кондор, 2006. – С. 62.

¹⁵ ЦДІАК України. – Ф. 57. – Оп. 1. – Кн. 148а. – Арк. 220 зв.

Таку ж частку в них склали хвороби опорно-рухової системи, тоді, як у людей віком 50-59 років – 20%. Частина хвороб населення не могло діагностувати самотужки й тому в осіб віком 50–59 років вони складають 20%. Сюди ми відносимо просту констатацію факту хвороби „болен” або ж „таинственною болезнию одержим”. У осіб літнього віку джерело фіксує лише один такий випадок (1%), і, зрештою у них же один випадок ми можемо віднести до травм, або каліцтв: „носа нет”¹⁶.

Малюнок 2

Структура хвороб населення літнього віку м. Переяслава (%)

Загальна структура хвороб населення віком 50-59 років і осіб старших за 60 років абсолютно не схожа (див. мал. 2), однак малоімовірно, щоб у дійсності вона так відрізнялася, адже ми порівнюємо не дітей і старих, а населення суміжних вікових груп. Розподіл ймовірно ілюструє ставлення до власного здоров'я у зв'язку з віком. У літніх осіб є основна група хвороб, якої немає у осіб активного віку – „слабкість за старістю”, у цю групу можна віднести всі хвороби окрім явних каліцтв. Бачимо, якщо молодші люди

¹⁶ Там само. – Кн. 278. – Арк. 159 зв. Запис стосується сепсису сорокарічної жєбракки мешканки шпиталю Воскресєнської церкви (Переяслав) вдови Мотрони Захарівни. З огляду на це відсутність носа могла бути не результатом каліцтва, а наслідком сифілісу.

розлади здоров'я пояснювали хворобою, то старші – приходом старості. Привертає увагу співвідношення невідомих хвороб – 20% у населення віком 50-59 років і 1,1% у старших за 60 років. Активне населення констатувало хворобу й, можливо, намагалося її діагностувати однак, не могло, тоді як у людей старшого віку був очевидний діагноз – старість.

Звичайно, що все залежало від конкретної людини і тут ми можемо протиставити здорового семидесятирічного Миколу Петрачонова і „за старістю слабку” п'ятдесятирічну Марію Йосипову¹⁷. З огляду на їхній вік Микола міг дожити до смерті не знаючи важких хвороб і при здоровому розуму, така смерть вважалася легкою і правильною, нею Бог винагороджував праведних людей:

„Но да(ж)дѣ добрѣ всѣмъ вѣрнымъ, я(к) слу(ш)го кончати:

И хр(с)тія(н)ско с(ѣ) покаяннємъ вмирати.

И неха(и) при сме(р)ти все буду(т) памятати:

И до ко(н)ца языка(м) ясно глголати...”¹⁸

На момент перепису Микола одружився вдруге, при цьому його другій дружині було лише 23 роки. Різниця у віці між ними становила 47 років. Враховуючи мінімальний шлюбний вік для дівчат, дозволений тогочасним законодавством, 13 років, бачимо, що Микола вдруге одружився у віці не меншому ніж 60 років, тоді, як за загальними демографічними законами він не мав жодних шансів на одруження у такому віці¹⁹. На думку російського історика Бориса Миронова, за тогочасними суспільними уявленнями вступ у шлюб чоловіків старших 60 років вважався чимось непристойним і

---

¹⁷ Там само. – Кн. 148а. – Арк. 220зв.

¹⁸ Зіновіїв К. Вірші. Приповіді посполиті / Климентій Зіновіїв. – К.: „Наукова думка”, 1971. – С.43.

¹⁹ У демографії традиційно вважається, що після 50 років особа практично не має шансів взяти шлюб, відповідно до цього розраховуються різні показники, як то коефіцієнт остаточної безшлюбності. – Див. докл.: Анри Л. Вказана праця.

протиприроднім²⁰. У одній з веснянок записаній в Київському повіті в кінці XIX ст. співалося:

*„Ой якъ тяжко-важко каменю та котытыся,
А ще тяжче-важче старому та женытыся.”²¹*

Однак Микола одружився й більш того, у другому шлюбі мав двох дітей: чотирирічну доньку і дворічного сина, отже сина він зачав у 67 років. Привертає увагу й те, що у такому, досить поважному на той час віці Микола записаний як здоровий. У його дружини це був перший шлюб і невідомо чим її принадив у три рази старший²² чоловік, адже, за нашими даними, Микола не був багатієм, і не належав до старшини чи міської верхівки. Він не мав власної хати й винаймав її, а на життя заробляв випічкою хліба²³.

У ранньомодерному суспільстві, незважаючи на перешкоди, які могли виникнути через сувору суспільну мораль, шлюби між літніми людьми все-таки укладалися. Поширеними були й шлюби з великою віковою різницею, коли літнього віку досяг лише один з членів подружжя:

*„...же беру(т) молоды(х) старые:
а за стары(х) дэдовъ иду(т) жоны молодые”²⁴.*

Однак вважалося, що у таких шлюбах не буде сімейного щастя й згоди, особливо, коли старший з подружжя стане дряхлим, а молодший буде його зраджувати, або ж страждати:

*„І блгослове(н)ство бжіе о(т)бэгаеть:
а ненави(ст) и вражда в(ъ) до(м) то(и) ся вселяеть.
Зачи(м) то негды в дому то(м) добра не будетъ:*

---

²⁰ Миронов Б. Социальная история России периода империи. (XVIII – нач.XIX в.в.): В 2-х т. 3-е изд. испр., доп. / Борис Миронов. – СПб.: «Дмитрий Буланин». – 2003. – Т. 1. – С.165.

²¹ Каковский Ю. Игры молодежи въ деревне Леоновке, кievскаго уезда / Юрий Каковский // Киевская старина. – 1892. – №6. – С. 445.

²² На час шлюбу різниця у віці могла бути чотирикратною.

²³ ЦДІАК України. – Ф. 57. – Оп. 1. – Кн. 148а. – Арк. 462 зв.–463.

²⁴ Зіновіїв К. Вказана праця. – С.116.

*Гды меж собою житии где неровня будетъ*²⁵.

Отож оскільки ми прийняли умовною межею старості 60-річний вік, можемо розглянути статево-вікову структуру населення літнього віку і визначити його частку у населенні міст загалом. За нашими підрахунками вона була відносно невеликою порівняно з дітьми чи людьми активного віку.

Найменше їх було серед мешканців Ніжина і Переяслава – 4,9% і 5,1% відповідно. У Стародубі їх було значно більше – 7%. У Переяславі і Стародубі серед літніх осіб спостерігаємо істотну перевагу жінок (56,8%–58,% проти 41,2%–43,2% чоловіків), що було наслідком вищої смертності чоловічого населення, а отже більшою тривалістю життя жінок. Це явище було помітним у ранньомодерну добу про що свідчить промовиста назва одного з віршів Климентія Зіновієва: *„О множествэ жэнь: сирэчь яко болишь на вселе(н)но(и) обрэзается пола женска: неже муже(и)ска*²⁶.

У Ніжині навпаки спостерігаємо незначну перевагу чоловіків: 50,9% проти 49,1% жінок, яка є доволі несподіваною, оскільки статево-вікова структура населення старшого віку найбільше регулюється природними чинниками – у першу чергу природною смертністю. У випадку Ніжина статево-вікову структуру населення літнього віку змінила активна міграція греків²⁷.

Ми вже констатували більшу тривалість життя жінок, вона, поряд з різницею у віці між подружжям²⁸, сприяла тому, що абсолютна більшість жінок літнього віку пережили своїх чоловіків і були вдовами. Наприклад серед жінок віком 60–64 роки у Ніжині їхня частка становила 66,2%, у Стародубі – 68,7%, у Переяславі – 76,5%. Починаючи з 65-річного віку 6–7 міських жінок з десяти були вдовами. Серед літніх чоловіків частка вдівців була набагато менша, зокрема у Переяславі вона коливалася у межах 10%,

---

²⁵ Там само.

²⁶ Там само – С. 97.

²⁷ Більшість мігрантів були чоловіками.

²⁸ За нашими підрахунками середня різниця шлюбного віку у містах становила близько 3-х років на користь чоловіків.

звичайно, що вона теж зростала з віком і з 65-річного віку кожен четвертий чоловік Ніжина був вдівцем²⁹.

Найстаршими мешканцями Переяслава, внесеними до перепису, були вдова Параска Іванівна (90 років)³⁰ та мішанин Сазон Давидов (90 років)³¹. Люди такого віку вважалися довгожителами. Наприклад у другій половині XVIII століття в деканальних реєстрах Правобережжя осіб віком 89 років і старших вносили до графи „столітні люди”, парафіяльні священники вели окремі списки таких прихожан³². Слід зазначити, що Сазон не був вдівцем, його дружині Агафії було 85 років і вона, за даними опису, була здорова³³. Це єдина сімейна пара Переяслава в якій кожному з подружжя виповнилося більше ніж 80 років.

Двом найстарішим мешканцям Ніжина теж виповнилося 90 років, обидва вони були хворими, так за даними опису у 90-річного козака були більма на очах, а міщанин Дмитро Гноєвий був за старістю слабкий³⁴.

Найстаршими жителями Стародуба були Григорій Ушинець і його дружина Феодора. Григорію на час опису виповнилося 102 роки, Феодорі – 95 років. Вік чоловіка мабуть був настільки унікальний, що лише один раз укладачі опису (у всіх трьох містах) крім числового позначення віку дописали „*леть ему от роду*”. Цілком закономірно, що у такому віці Григорій був „*за старостью слабъ*”, а його дружина „*слаба*”. Вони жили у хаті чоловіка їхньої онуки Фросини³⁵. Григорій був взагалі найстаршою людиною зафіксованою в описі трьох міст. Примітно, що найстаршою

---

²⁹ Докладніше про вдівців і вдів у населенні Переяслава див.: Сердюк І. Вдівці і вдови у Румянцевському описі Переяслава (історико-демографічний аналіз) / Ігор Сердюк // Краєзнавство. – 2008. – №1–4. – С. 175–181.

³⁰ ЦДІАК України. – Ф. 57. – Оп. 1. – Кн. 278. – Арк. 81 зв.

³¹ Там само. – Арк. 124 зв.

³² Перковський А. Вказана праця. – С. 106–109.

³³ ЦДІАК України. – Ф. 57. – Оп. 1. – Кн. 278. – Арк. 124 зв.

³⁴ Там само. – Кн. 341 – Арк. 12, 40 зв.

³⁵ Там само. – Кн. 148а. – Арк. 127 зв.– 128.

людиною був чоловік, тоді, як серед осіб літнього віку загалом було більше жінок.

Ймовірно, що дожити до сторічного віку було важко, а іноді він ставав, очевидно, мукою в очікуванні смерті. У одному з деканальних реєстрів Брацлавщини за 1786 рік Арнольд Перковський знайшов наступний запис про стан здоров'я 127-літньої Феськи Кривошихи: „*дуже виснажена, осліпла, смерті просить кожен день*”³⁶. Мабуть такими випадками вмотивовані зафіксовані етнографами звичаї допомоги тяжко хворим старим спрямовані на полегшення передсмертних мук, а не на одужання. Легку смерть могло дати покладання на помираючого весільного рушника, або вирубання дірки у стелі³⁷.

Етнографам другої половини ХІХ ст. був відомий звичай „саджання старих на лубок”, який існував до початку ХІХ ст. в Україні. Старих, немічних і хворий людей могли вивезти взимку у яр чи залишити у покинутій, холодній хаті, щоб вони замерзали. Звичай демонструє відмінне від сучасного ставлення до старості і смерті притаманне традиційному суспільству. На думку П. Литвинової він не є жорстоким, а навпаки виявом любові близьких і дітей до старого, який просить Бога про смерть. При цьому замерзання є однією з найлегших смертей, а коли тіло слабке, виснажене старістю і хворобами, така смерть настає дуже швидко³⁸.

Отож наше дослідження підтвердило доцільність вибору 60-річного рубежу, як умовної межі між активним віком і старістю притаманним ранньомодерному міському соціуму. Починаючи з неї основна маса міського населення визнала себе хворими, слабкими, дряхлими, причому у більшості випадків „за старістю”. Звичайно, що були випадки, коли люди літнього віку

---

³⁶ Перковський А. Вказана праця. – С. 107

³⁷ В.К. Малорусские похоронные обряды и повзья. // Киевская старина. – 1890. – №8. – С. 318.

³⁸ Литвинова П. Какъ сажали въ старину людей старыхъ на лубокъ / П. Литвинова // Киевская старина. – 1885. – №6. – С. 354–356.

брали шлюб, і могли мати дітей, однак такі люди були у меншості. Особи літнього віку склали найменшу частку населення міст, причому внаслідок більшої тривалості життя серед них переважали жінки, які у цьому віці були здебільшого вдовами. Люди, яким виповнилося 90 років, вже могли вважатися довгожителами, однак таких у всіх трьох розглянутих нами містах не набралось й десяти чоловік.

Наше дослідження не вичерпує можливості джерела, а лише порушує проблему старості у містах Гетьманщини й може бути продовжене щодо визначення тривалості життя, вивчення матеріального стану й способів заробітку на життя людьми літнього віку, докладнішого вивчення стану їхнього здоров'я й вікових хвороб, інших аспектів.

Igor Serduyk

„Old people in city of the Getmanshchyna

(on the ground of the Rumyantsev's description of 1765-1769 years)”

The sexual- aged composition, state of health, and household condition of the old people are analysed beside city of the Getmanshchyna: Nezhine, Pereyaslave, Starodube.

Key words: *age, the demographical characteristics, population, Rumyantsev's description, household condition, old age, disease.*

Відомості про автора:

Сердюк Ігор Олександрович – асистент кафедри історії України Полтавського державного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка. Сфера наукових інтересів: історична демографія, соціальна історія міст Лівобережної Гетьманщини XVIII ст.

Робоча адреса: кафедра історії України, ПДПУ, вул. Остроградського 2, м. Полтава. 36000.

Контактный тел.: 095 5948952, e-mail: LugarOK@rambler.ru